

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

In dit nummer:

KERKELIJK LEVEN 157

M. te Velde

Een over-gereglemen-
teerde kerk?

MEDITATIEF 162

H.J. Boiten

Liefdeslied

WANDELEN MET GOD 163

H.J. Messelink

Wat haalt
ons bidden uit?

ACHTERGRONDEN 165

J.A. Meijer

'Dat ik toch vroom
mag blijven...'

ACHTERGRONDEN 169

E.A. de Boer

Vasten in ons verleden

en verder...

Nieuw uitgekomen
Meegelezen
Uit de kerken

KERKELIJK LEVEN / M. te Velde

EEN OVER-GEREGLEMEN- TEERDE KERK?

M e e r dan eens horen we de laatste tijd de klacht, dat er in onze kerken zoveel regels zijn. Wij zijn een over-gereglementeerde kerk, zeggen sommigen.

Zoiets is natuurlijk niet plezierig en ook niet goed. Een teveel aan regels werkt immers frustrerend en verstikkend voor het kerkelijk leven. En ook voor je persoonlijke leven.

Waar komt die klacht vandaan? En is ze terecht? Hebben we inderdaad te veel regels?'

Meer speelruimte

De klacht doet me denken aan de analyses die in de literatuur worden gegeven van de opkomst van de evangelische beweging in Nederland. Men wijst er dan op, dat veel jongeren tegenwoordig behoefte hebben aan een kerk die minder officieel en minder formeel is. Ze willen graag een **lossere**, meer informele en gemoedelijke omgang met elkaar en niet zo veel vaste vormen en regels waaraan je gebonden bent.

Ze willen hun geloof beleven in vrijere vormen, niet zo institutioneel en 'statisch' als het in de klassieke kerken gebeurt. Zij voelen vaste vormen en regels als een bedreiging voor het persoonlijke. Ze kunnen zichzelf daar niet goed in kwijt. En dat willen ze nu juist graag: een manier van gemeente zijn waarin ruimte is voor je persoonlijke beleving en je eigen inbreng.

En dat vinden ze dan soms bij de evangelische gemeenten en groepen. Daar zit beweging in. Daar

ligt niet alles zo vast. Daar kent men geen kerkorde en veel minder uniformiteit in geloofsleeren liturgie. Daar vind je dus meer speelruimte voor jezelf. Naast andere factoren is dit een belangrijk element in de aantrekkingskracht van de 'evangelischen' op jongeren uit allerlei kerken.

Een uitdaging vanuit de cultuur

Deze trend heeft alles te maken met de ontwikkelingen in onze cultuur. Ruimte voor de individu, variatie, inspraak, flexibiliteit, dynamische ontwikkeling zijn voor de moderne mens heel positieve begrippen. Terwijl zaken als gemeen-

schappelijkheid, uniformiteit, leiding, stabiliteit en continuïteit veel minder hoge ogen gooien. Die ontwikkeling in de cultuur stelt de kerken vandaag voor een belangrijke uitdaging, ook op het terrein van het kerkrecht, als het gaat over regels en structuren. Die uitdaging is deze: dat wij bereid zijn om onze manieren van doen opnieuw te toetsen op hun houdbaarheid.

Jongeren willen graag een lossere, meer informele en gemoedelijke omgang met elkaar.

Je kunt daarbij uitkomen op twee uitersten. Aan de ene kant kun je onze kerkorde en ons kerkrecht tot in de kleinste onderdelen gaan verdedigen als *de* goede gereformeerde, bijbelse manier van doen. Dan maak je elke regel heilig en onaanstootbaar.

Aan de andere kant kun je heel ons kerkrecht met één armzwaai verouderd verklaren en overboord gooien, zonder nader in te gaan op de vraag, welke regels er niet houdbaar zijn en waarom precies. En zonder je te bezinnen op het heilzame van goede regels. Dat is de methode van het oppervlakkige afscheid.

Geen van beide manieren is verantwoord.

De zin van kerkelijke regels

Wat dan wel? Nu, laten we maar rustig kritisch doorvragen naar de betekenis en houdbaarheid van al onze kerkelijke regels. Niet alles wat kerkrecht heet, is van Godswege ons opgelegd. Er zijn in de kerkorde afspraken geformuleerd die regelrecht op de Schrift teruggaan. Maar we hebben ook veel bepalingen en regels, die ooit door een synode in een bepaalde situatie zijn vastgesteld. Mensenwerk dus. Men bedoelde met die synodebepalingen het leven in de kerken po-

sitief te dienen. En wat men vaststelde werd als bindend aanvaard, omdat het voor *toen* en *dáár* de meest wijze weg was.

Maar als vandaag zou blijken, dat sommige bepalingen de opbouw van de gemeente frustreren en in de weg staan in plaats van die te dienen, dan moeten we ze rustig duwen veranderen. Kerkorde en kerkrecht zijn er immers voor om het kerkelijk leven te doen bloeien, niet om het te blokkeren.

Artikel 32 N.G.B.

Zo'n ontspannen houding ten aanzien van het kerkrecht ligt helemaal in de lijn van de Schrift en de belijdenis. Ik denk aan art. 32 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Art. 32 zegt: het is nuttig en goed als de regeerders van de kerk onderling een vaste orde instellen en handhaven om het lichaam van de kerk in stand te houden. Er is een goed recht van kerkorde-vorming en regelgeving.

Maar er staat direct ook een waarschuwing bij. De regeerders moeten zich er voor wachten af te wijken van wat Christus, onze enige Meester ons geboden heeft. Daarmee is de *grens* van onze regelgeving aangeduid.

Niet alles wat kerkrecht heet, is van Godswege ons opgelegd.

En dan gaat art. 32 zo verder: 'Daarom verwerpen wij alle menselijke bedenksels en alle wetten die men zou willen invoeren om God te dienen en daardoor het geweten te binden en te dwingen, op weke wijze dan ook. Wij aanvaarden dus alleen wat kan dienen om een-dracht en eenheid te bevorderen en te bewaren, en allen te doen blijven bij de gehoorzaamheid aan God.' Daarmee hebben we nog geen simpel schema, wat er wel en wat er niet geregeld moet worden in de

KERNREDACTIE:
PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN:
DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS,
DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. B. LUITEN,
PROF. DR. C.J. DE RUIJTER,
DS. A. DE SNOO, DRS. H. VELDMAN.

MEDEWERKERS:
J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK.

REDACTIE-ASSISTENT:
W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265
AG Kampen, Tel. (05202) 31201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:
Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,
De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENT:
f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland: f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto)
De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah. Tel. (05210) 15946.

ADVERTENTIES:
Prijs: f 0,63 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

SWEDEN 1994

kerk. Maar er is zo wel een koers uitgezet: regels zijn *middelen* om de eenheid in het geloof en de gehoorzaamheid aan God te bevorderen en te bewaren.

Kerkorde en kerkrecht zijn er om het kerkelijk leven te doen bloeien, niet om het te blokkeren.

Regels groeien in de praktijk

Zijn de Gereformeerde Kerken over-geregulemeenteerd? Ongetwijfeld is dat gevaar altijd wel aanwezig. Als je *kijkt* naar de geschiedenis van het kerkrecht, dan heeft kerkrecht altijd de neiging tot aangroeien, niet tot afkalven. Er komen wel bepalingen bij, maar er gaan maar zelden bepalingen af. Het kan ook anders. Toen de afgescheiden en de dolerende kerken in **1892** elkaar vonden, bleek 'uitdunnen' toch mogelijk. Van beide kanten bracht men een rij synode-bepalingen mee. Dat waren besluiten over allerlei zaken uit het kerkelijk leven, die dikwijls tussen 'A' en 'B' niet parallel liepen. Welke zouden blijven gelden en welke niet? Men benoemde in **1892** een paar deputaten om de kwestie te bestuderen. Die kwamen op de synode van **1893** met een rapport. Ze stelden voor om de **200** kerkrechtelijke besluiten van weerskanten terug te brengen tot veertig bepalingen. De synode ging nog verder: ze reduceerde het pakket tot twaalf bepalingen en voegde er een paar nieuwe aan toe. De rest kwam te vervallen.²

Zo bleek de kerk in **1893** te kunnen leven met een minimum aan synode-regels. We moeten niet denken, dat al onze synodebesluiten even onmisbaar zijn.

Maar in de honderd jaar sinds **1892** zijn er wel weer heel wat bepalingen bij gekomen. En dat was heus niet omdat het nu eenmaal zo leuk is om wat regels op te stellen. Nee,

er was altijd een aanleiding voor. Er kwamen zaken op de synode, concrete kwesties, die om beslissing en regeling vroegen. De kerken kunnen daar gewoon niet zonder.

Ik noem een paar dingen. Wanneer een echtpaar in de gemeente een *kindje* adopteert, dan zal ergens moeten worden beslist, of het recht heeft op de doop of niet. Of als een predikant met emeritaat wil gaan, dan moet duidelijk zijn, aan welke vereisten zijn aanvraag moet voldoen. Wordt iemand legerpredikant, dan moet er een *instructie* zijn. Gaan we een relatie aan met een buitenlandse kerk, dan moeten daar criteria en afspraken voor zijn. Kerkrecht-vorming voltrekt zich in de praktijk. De praktijk vraagt er om. Het is misschien wel een aantrekkelijke gedachte om na honderd jaar weer eens opruiming te houden en de meeste van die stukjes kerkrecht vervallen te verklaren. Maar het zal in de meeste gevallen geen winst opleveren. Je komt altijd weer voor vragen en situaties te staan, die nieuwe besluiten en regels vereisen.

Je moet uiteraard wel proberen die regels zo beknopt mogelijk te houden. Ik zal ook niet beweren, dat de synode-bepalingen die de Gereformeerde Kerken hebben, perfect geformuleerd en allemaal even noodzakelijk zijn. Maar er zonder kun je niet. Elke kerkgemeenschap die wat langer bestaat en die van wat grotere omvang is, heeft zulke 'verkeersregels' nodig.³

Kerkrecht-vorming voltrekt zich in de praktijk. De praktijk vraagt er om.

Te veel regels?

Zijn wij over-geregulemeenteerd? Kan het niet met wat minder regels toe? Leven wij binnen 'een haag van regels'? Vergeleken met andere kerkgemeenschappen in binnen-

en buitenland valt dat echt wel mee! Onze kerkorde is te typeren als een sobere kerkorde. En onze gereformeerde nadruk op de plaatselijke kerk heeft geleid tot een beperkte synodale regelgeving. Waar komt het dan vandaan, dat er bij *sommigen* toch onbehagen heerst? Is het gevoel van een 'regelkerk' dan volkomen uit de lucht gegrepen? Ik denk, dat hier een paar factoren te noemen zijn.

Niet elke regel in de kerk heeft hetzelfde soortelijk gewicht.

In onze kerken hechten wij er grote waarde aan om consciëntieus en zorgvuldig te handelen. Men oordeelt daar de laatste tijd wel eens negatief over. Dan zegt men: 'alles moet bij ons altijd zwaar theologisch onderbouwd worden.' Die typering vind ik *onbillijk*. De kwestie is niet, dat 'de theologen' (wie zijn dat eigenlijk?) overal hun zegge over moeten doen. Maar er is onder ons wel altijd de begeerte om ons handelen zo goed mogelijk te verantwoorden in het licht van de Schrift. En om zo goed mogelijk aan te sluiten bij de regels en afspraken van de kerk die er al zijn. Daaruit vloeit een karakteristieke handelwijze voort. Veel mensen – ook in kerkelijke *kringen* – maken zich vandaag niet zo veel zorgen over wat de Schrift zegt of over wat een kerkorde bepaalt. Ze reageren meer spontaan en meer vanuit hun eigen ideeën. De kerkorde is een fenomeen ver van hun bed. Die zullen ze er heus niet op nakijken. En regels, ach die kennen ze vaak niet eens en ze trekken zich er ook niet zo veel van aan.

In onze (kleine) kerkelijke samenleving gaat het anders. Daar proberen we ook *in de kleine dingen* juist en zuiver te handelen. We proberen onze winst te doen met de wijsheid van de kerkelijke vergaderingen. We proberen ook om ons doen en

laten precies te verantwoorden. Dat kan formalistisch en wettisch overkomen. Maar wie daar moeite mee heeft moet wel de **bedoeling** erachter zien: de wil om goed verantwoord en zorgvuldig te handelen voor God en voor de mensen. Tegelijk denk ik, dat daar onbedoeld een bepaalde krampachtigheid in mee kan komen. Die komen we echt wel eens tegen in ons kerkelijk leven. Dan worden kleine bepalinkjes uit bijv. de 16 eeuw uitgeplozen om er een antwoord te vinden op vragen waarmee men **toen** en zó niet te maken had. Of men beroept zich soms in een zekere angstvalligheid op de **letter** van een bepaling in plaats van op de **geestelijke bedoeling** ervan. Daarbij speelt soms ook onvoldoende kennis een rol. Niet altijd hebben de mensen die het kerkrecht moeten toepassen een goed inzicht in het **waarom** en het **waartoe** ervan. Daardoor zijn ambtsdragers niet altijd in staat om op een overtuigende manier de bedoeling van regels en bepalingen aan gemeentelieden duidelijk te maken.

Elke bepaling moet in haar geestelijk belang doorzichtig kunnen worden gemaakt.

Geestelijk belang

Aan onze Theologische Universiteit in Kampen leren de studenten, dat je bij elke bepaling moet vragen naar de reden en naar het doel. Wat is de achtergrond waartegen een bepaling staat? En welk doel, welke **geestelijk belang** is er mee gediend? Wat is het heilzame ervan? Hoe draagt zo'n bepaling bij aan de vrede en de opbouw van de kerk? Elke bepaling moet in haar geestelijk belang doorzichtig kunnen worden gemaakt. En dat kan meestal ook echt!

In de studie van het gereformeerde kerkrecht leren we bovendien, dat niet elke regel in de kerk hetzelfde

soortelijk gewicht heeft. Er zijn regels die direct op de Schrift teruggaan. Bijvoorbeeld de regel, dat ambtsdragers moeten worden gekozen 'met medewerking van de gemeente' (art. 5, 6, 20 KO). Van zulke zinsneden in de kerkorde kun je niet zeggen, dat het onnodige regels zijn.

Er zijn ook bepalingen, die niet direct zo aan de Schrift zijn ontleend, maar die een praktische vormgeving zijn op basis van bijbelse uitgangspunten. De Schrift noemt bijvoorbeeld de oudsten van de gemeente 'herders van de kudde' en spreekt van een roeping van Godswege tot dat ambt. Daarop is de kerkordelijke regel gegrond, dat ambtsdragers niet zo maar hun ambt mogen neerleggen of uit hun gemeente mogen vertrekken.

Art. 7 KO regelt het dan zó, dat een predikant alleen in een andere gemeente mag worden bevestigd als hij 'wettige akten van ontslag' heeft van zijn vorige gemeente. Is daarmee te veel geregeld? Ik geloof er niets van. De **vorm** zou misschien wel anders kunnen. Maar een regel met een dergelijke **strekking** kunnen we in de kerken niet missen.

Natuurlijk zijn er ook wel regels van minder belang. De ene bepaling is meer noodzakelijk dan de andere. Maar altijd hebben ze een geestelijke en opbouwende bedoeling. En wanneer het geestelijk belang niet is aan te tonen, of wanneer een bepaling zinloos blijkt, of zelfs de goede voortgang van het leven in de kerk bemoeilijkt, laat ze dan maar opgeheven of veranderd worden.

Goede hantering

In de kerken ontbreekt het zicht op het geestelijk belang wel eens. En soms wordt kerkrecht ook toegepast op een verkeerde of gebrekkige manier. Jammer. Schadelijk ook. Het is nodig elkaar op te wekken om in de kerk positief met regels om te gaan. Dat betekent: zorgen voor goede regels, die de opbouw

en de vrede dienen. En vooral die regels op een geestelijke manier hanteren. Oppassen voor slordigheid, maar ook voor krampachtigheid. En altijd de **diepere** dimensie van de regels laten zien.

De **kritiek** van sommige jongeren dwingt ons om ons rekenschap te geven van de vraag: hanteren wij onze regels wel op een positieve en christelijk-ontspannen manier? Je kunt in de kerk prima regels hebben, waarvan het bestaan goed te verdedigen is. Maar dan kan er toch nog kortsluiting ontstaan door de manier waarop ze in de kerk functioneren. Niet alle **kritiek** snijdt hout. Ze komt soms op uit een verkeerd verzet tegen noodzakelijke bindingen. Maar soms is er ook een terechte roep in te horen om een geestelijken en christelijken klimaat in de kerk. Een roep om **uitleg** ook: waarom zijn onze regels eigenlijk zoals ze zijn?

Goede regels maken het leven in de kerk niet beklemmend en kleinzielig. Ze scheppen juist ruimte voor een christelijk leven en samenleven.

Het komt er op aan, dat we kerkorde en kerkrecht goed hanteren, ons oriënterend aan art. 32 NGB. Dat betekent: maak duidelijk, dat onze regels er zijn om het heil van de gemeente en de individuele gelovige te dienen. Maak de regels doorzichtig in hun essentie, in hun geestelijke betekenis. Goede regels maken dan het leven in de kerk niet beklemmend en kleinzielig. Ze scheppen juist ruimte voor een christelijk leven en samenleven. Ze zijn 'geleiders' voor verantwoord handelen. Je wordt er echt samen beter van.

Goede regels zullen tegelijk ook wel eens een **afgrenzende en beperkende** betekenis hebben. Soms willen mensen een vrijheid, een **ongebondenheid** die het heil **niet** dient.

Als dat het geval is, moeten we voor kritiek niet opzij gaan, maar de noodzaak van een kerkrechtelijke regel blijven benadrukken. Waar we op een gezonde en evenwichtige manier regels hanteren en toelichten en naleven, daar wordt – zoals Psalm 85 zegt – de vrede met een kus van 't recht begroet! Daar kunnen ouderen en jongeren ook eensgezind samen optrekken, met waardering voor noodzakelijke en heilzame regels in de kerk.

¹ In dit artikel reageer ik voor een deel mee op het artikel van dr. M.J. Verkerk, 'Kerk en organisatie in een dynamische samenleving' in *De Reformatie* 69 (1993-1994), 680-683.

² Zie J. Heeringa, H. de Cock en J. Hessels ed., *Kerkenordening der Gereformeerde Kerken in Nederland, benevens de daaraan verbonden besluiten der generale synode van Dordrecht in den jare 1893* (Kampen 1894), 3.

³ Op een vergadering van de Evangelische Alliantie had ik eens een gesprek met de voorganger van een evangelische gemeente over kerkorde en kerkelijke structuren. Zijn gemeente was gegroeid tot boven de 200 leden. Hij vertelde dat het voor hen bij deze grootte en na een aantal jaren van bestaan nodig werd om meer aan structurering en regelgeving te doen. Uit zo'n verhaal leer je, dat het werken met weinig regels mogelijk is zolang een gemeente nog jong en klein van omvang is. Daarna komt hoe dan ook een proces van kerkrecht-vorming op gang.

Volgende week hoop ik in te gaan op de vraag, of er in ons kerkverband niet te veel uniformiteit aan de kerken is opgelegd, zoals bijvoorbeeld in de liturgie.

Om te beginnen, het boekje *Wonderen* van C.S. Lewis. Hierin verricht de schrijver het nodige voorwerk om zinnig over wonderen te kunnen praten. Lewis weet, scherpzinnig en inventief als hij is, de lezers te dwingen opnieuw na te denken over oude vragen zoals: 'Is een ingrijpen van buitenaf in de natuur en in ons dagelijks leven wel of niet denkbaar?'

De Nederlandse editie bevat een nawoord van A. van den Beukel. Het boek bevat 232 pagina's en het is uitgegeven door Uitgeverij Van Wijnen, Franeker. De prijs bedraagt f 24,95.

Aan de hand van eigen ervaringen en anekdotes betoont Ingrid Trobisch zich een waardevolle gesprekspartner op weg naar zekerheid, levensvervulling en levensvreugde voor de vrouw in het boekje *De vrouw met zelfvertrouwen*. De grondtoon van het boekje is de bron van de altijd groeiende relatie met God. Het boekje telt 174 bladzijden en is uitgegeven door Kok Voorhoeve. De prijs bedraagt f 29,90.

Uitkijken voor het raam is de titel van de nieuwe roman van M.R. van den Berg, schrijver van veel bijbelstudies. De roman gaat over een weduwnaar in zijn kamer in een bejaardentehuis. De man heeft nauwelijks contact met andere mensen. De sterkste band heeft hij met de meeuw Kasper, die zo nu en dan voorbijvliegt. Het boekje is uitgegeven door Uitgeverij Van den Berg, telt 79 pagina's en kost f 17,90.

Als vervolg op een eerder boek, waarin zij haar ervaringen in de Tweede Wereldoorlog verhaalt,

Nieuw uitgekomen

Kijk Wiesje de Lange in *Levens* in de *linzensoep* uit de tijd na de oorlog. Zij neemt de lezer vooral mee op een uitdagende tocht langs terrorisme en demonstraties in het centrum van Jeruzalem. Zij hoopt dat de lezers een beter begrip krijgen voor haar volk Israël. Het boekje is uitgegeven door Kok Voorhoeve, kost f 19,90 en heeft 112 pagina's.

De volgende twee nieuw uitgekomen kinderboeken gaan over de Tweede Wereldoorlog. Het gaat om *In nacht en stormgebruis* en *Holland onder het hakenkruis* (omnibus), beiden geschreven door Piet Prins. In beide boeken speelt de Joodse jongen, Jaap Rozeboom, de hoofdrol. De boeken geven een goed beeld van de omstandigheden en gebeurtenissen in oorlogstijd. De prijzen zijn respectievelijk f 16,75 (150 blz.) en f 34,75 (539 blz.), uitgegeven door De Vuurbaak.

Brandalarm in de nacht is het zesde deel van de Chris en Jorieke-serie van Bert Wiersema. Opschudding bij Leeuwarden, brand in een fabriek en een aan een schoorsteen bungelende parachutist. Het boek kost met 111 pagina's f 15,75, uitgegeven door De Vuurbaak Barneveld.

In *Toen gebeurde het...* wordt het kerstevangelie verteld in eenvoudig Nederlands, met tekeningen van Esben Hanevelt Kristensen. Het is uitgegeven door het Belgisch en het Nederlands Bijbelgenootschap. De prijs bedraagt f 4,95.

Ik bezweer u, dochters van Jeruzalem, bij de gazellen of bij de hinden des velds: wekt de liefde niet op en prikkelt haar niet, vóórdát het haar behaagt.

Hooglied 2 : 7

Niet voortijdig

Hooglied is een feestrol. Letterlijk luidt het opschrift: lied der liederen. Zoals het heilige der heiligen het allerheiligste is, zo is dit lied het schoonste, het hooglied. Bruid en bruidegom bezingen hun liefde voor elkaar. Die liefde is een geschenk van God. Haar vlammen zijn vuurvlammen, een vuurgloed van de HERE. Die liefde is geen zonde, maar heilig.

Zonde is wetsovertreding. Waarschuwend laat de bruid een eed horen. Ik bezweer u, dochters van Jeruzalem. De bruid, ongedwongen eerlijk in haar verhouding tot haar geliefde, trekt een vergelijking met de dochters van de stad Jeruzalem. Ik bezweer u bij de gazellen of bij de hinden. Wat zijn die dieren schuw. Voor het minste geritsel vluchten ze weg. Zo schuw is echte liefde. Wie haar voortijdig wekt, jaagt haar weg. Zoals iemand eens zei: wie de kruik van de echte liefde voortijdig breekt, loopt kans haar later leeg te vinden.

Hoe was de situatie bij de dochters van Jeruzalem? Bij de harem van Salomo valt moeilijk aan echte liefde te denken. Bij haremliefde speelt verworpen veinzerijen slaafse onderworpenheid een rol; jaloezie, zelfzucht, stimulantia, kunstmiddelen om de liefde te prikkelen. Onze tabeloze westerse wereld sluit daar vrijwel naadloos bij aan. Literatuur, reclame, film en mode streven dikwijls doelbewust

naar het opwekken van de ongeoorloofde liefde. De bruid in Hooglied bezweert: prikkelt zo'n voortijdige liefde niet. Haar liefde is niet te vergelijken met het serviele haremleven, met vlinderachtigeseksuele contacten. Hoe verlangt en begeert deze jonge vrouw dan wel de liefde van haar geliefde?

Op haar tijd

De geliefden in Hooglied zingen openhartig van hun verlangen naar elkaar en van elkaars schoonheid. Enthousiast bezingt de bruidegom de lokkende gestalte van de bruid. En zij trekt zich niet victoriaanspreuts terug. Zij was verboden gebied voor anderen, een verzegelde wel voor de jonge mannen. Haar borsten waren torens, een bolwerk van afweer. Maar voor die ene, haar geliefde, stelt zij zich open. Zij gaat op zijn liefkozende woorden in. Zij is niet koud en op een afstand. Zij wil wel weten, dat zij onstuimig veel van hem houdt. Haar vlammen zijn vuurvlammen, een vuurgloed van de HERE, een door God zelf gewerkte liefdesgloed.

Er is hier geen sprake van stiekem gedoe, verborgen voor de ouders. Zij spreekt heel open over haar moeder. 'Ik zou u brengen naar het huis van mijn moeder'. Het is geen liefde die het ouderlijk huis verdringt, maar vader en moeder mogen er van weten. Zij is verrukkelijk eerlijk en ongedwongen. Totdat het haar behaagt. Tot de liefde er lust toe heeft. Niet de onnatuurlijk opgewekte en voortijdige prikkels, maar de natuurlijke, spontane, recht uit het hart komende en door de Here gewerkte liefde. Hier zijn geen bijbedoelingen, jaloezie

U egoïsme; dan zoek je jezelf en ga je aan jezelf ten onder. Zij bezingt de liefde van kinderen tot Gods, en dan in die toegespitste vorm van huwelijksliefde. Die tere en hoge liefde van man en vrouw, vrijmoedig en kameraadschappelijk, geeft aan hun verkeringsliefde iets koninklijks. Die liefde eert God in zijn goede schepping, ook van de huwelijksliefde. De liefde eert ook Gods Zoon in de verlossing ervan. Hij kwam om huwelijken te heiligen en te redden.

WAT HAALT ONS BIDDEN UIT?

H.J. Messelink

Bidden verandert alles. Dat las ik eens op een wandbord. Een mooie uitspraak. Maar ook reëel? Wat verandert er nu precies door mijn bidden? We zeggen dat God onze gebeden verhoort. Maar hoe merk je dat dan? Maakt het echt verschil of ik bid of niet? Word je echt genezen van die ziekte omdat je er voor bidt? Of zijn het de medicijnen die het doen? En die werken ook wel als je niet bidt! Bovendien kun je ook vragen stellen over wat het gebed jou zelf doet. Als je het een keertje overslaat, voelt het echt niet anders! En soms heb je het idee dat jouw woorden niet verder komen dan het plafond van je slaapkamer. Of ze keren als een boemerang naar je terug. Wat haalt ons bidden eigenlijk uit?

Uitgaan van wat God zegt

Over deze vragen wil ik een aantal dingen opmerken. In de eerste plaats dat we niet moeten beginnen bij ons gevoel. Want dan zal er voor en na het bidden weinig verschil te merken zijn. Je kunt bijv. bidden om de Heilige Geest in je hart. Dat is een gebed waarvan je mag weten uit de Schrift dat God het zeker zal verhoren (Lukas 11 : 13). Maar het kan zijn dat er voor je gevoel na dat gebed niks veranderd is. Zou God dat gebed dan niet verhoord hebben? Heeft Hij soms beloofd: als je bidt om de Heilige Geest, zul je vervolgens een heel apart gevoel van binnen krijgen? Je mag geloven dat de Heilige Geest in je hart aanwezig is, want God zegt dat. En zeker, dan zijn er ook vruchten van die Geest:

liefde, blijdschap, vriendelijkheid, geduld enz. maar het begint allemaal met geloven dat God doet wat Hij zegt. Hij houdt je niet voor de gek. Het probleem zit dus niet aan Gods kant, maar aan onze kant. We hebben nog zo weinig vertrouwen.

De bidder verandert

Wat verandert er door het bidden? Ik zou liever eerst de vraag stellen: **wie** verandert er door het bidden? Wij zijn vaak met het **biddeN** bezig zonder op de **biddeR** te letten. Maar voor alles is belangrijk dat je bidt. Een bidder staat anders in de wereld, omdat hij contact heeft met de hemel! Hij brengt zijn leven met alles erop en eraan in verbinding met de Here God. Hij legt zijn leven in Gods hand. En eigenlijk is het belangrijkste dan al gebeurd.

wandelen met God

Ik denk aan David. In 2 Samuël 12. Na een periode van geestelijke killete vanwege zijn zonden bidt David weer. Concreet bidt hij of God het zieke zoontje van hem en Bathséba, uit overspel geboren, wil redden. En dan staat er: 'Toen zocht David God terwille van de jongen'. Hij bidt maar niet achter elkaar: laat de jongen leven. David zoekt God. En als de jongen dan toch sterft, en Davids gebed dus niet verhoord wordt (!), is David toch niet alles kwijt. Want biddend had hij God weer gevonden, de God die hij langer dan een jaar kwijt was geweest. In zijn bidden werd zichtbaar dat David veranderd was. Het is weer goed tussen God en hem en dus staat hij nu heel anders in het leven. Gelovig. Getroost. Dat is dus het eerste: de bidder verandert. Want wie bidt, is thuis bij God. En wat een mens eigenlijk méér willen?

Er is veel gebedsverhoring

Daarmee is natuurlijk niet alles gezegd. Je mag ook weten dat jouw gebed wel degelijk iets doet. God heeft besloten in de uitvoering van zijn plannen gebruik te maken van ons bidden. Jacobus schrijft daarover: het gebed van de gelovige vermag veel doordat er kracht aan verleend wordt. En als voorbeeld daarvan wijst hij ons op Elia. Deze Elia was net zo'n mens als wij. Geen supergelovige. Maar op zijn gebed gaf God eerst een verschroeiende droogte en na drie jaren regen. Zulke grote gevolgen had zijn eenvoudige gebed. God verleende er kracht aan. Let er wel op dat het hier gaat om het gebed van een rechtvaardige. Dat is de gelovige die in de goede

verhouding tot God staat. Het kan ook anders. Daar wijst dezelfde Jacobus in zijn brief op (4 : 3): Gij bidt wel (om allerlei zaken), maar gij ontvangt niet, doordat gij verkeerd **bidt**, om het in uw hartstochten door te brengen.

Maar als je in een goede verhouding tot God staat, en dan bidt, is er veel verhooring. Wij hebben daar soms geen oog voor. Wij maken van gebedsverhooring een **problém**. En wel op het moment dat onze God een keer **niët** verhoort. Dan wordt het een moeite in ons geloofsleven. Maar dan vergeten we toch een paar dingen. Allereerst dat elke dag ons vele **gebedsverhooringen** oplevert: we bidden om gezondheid, kracht voor ons werk, bewaring, vergeving enz. Als we voor alles wat we op ons gebed van God **krijgen**, ook zouden danken, zouden we veel bewuster over gebedsverhooring spreken.

Daarnaast moeten we wel goed onderscheiden. God belooft ons in de Bijbel nergens een algemene gebedsverhooring. Hij vervult niet al onze wensen. Wij weten ook lang niet altijd wat goed is voor ons. Wat is goed voor ons: Gods genade, Gods vergeving, de Heilige Geest. Op ons gebed schenkt God ons zeker deze gaven. Daar hoeven we niet aan te twijfelen.

Ik wil maar zeggen: er is veel meer gebedsverhooring dan wij denken. Maar wij zijn verwend. We staan er nauwelijks meer bij stil.

God verhoort op zijn manier

Ik wil nog even doorgaan over het punt dat wij lang niet altijd weten wat goed voor ons is. Als wij ziek zijn, bidden we om genezing. Maar worden we daar echt **béter** van? Wat is het effect op de langere termijn? Dat kunnen wij niet overzien. God wel. En daarom is het maar gelukkig dat God niet altijd doet wat wij vragen. Hij doet wel altijd wat de Heilige Geest in ons vraagt. Ik doel hiermee op Rom. 8 : 26. Daar lezen we dat wij niet weten wat we bidden zullen naar

behoren, maar dat de Geest zelf vanuit ons hart voor ons pleit. En Hij bidt op Gods golflengte. God hoort vanuit ons leven dus niet alleen ons gebed, maar ook het spreken van de Geest in ons hart. En die Geest weet wat goed is voor ons, wat wij nodig hebben. En dan vervolgt Romeinen 8 (en het verband is nu zo belangrijk!): wij weten nu dat God alle dingen doet meewerken voor hen die God liefhebben. Dus God leidt ons leven heel nauwkeurig in overeenstemming met het gebed van de Geest vanuit ons hart. Dat is geweldig! Als wij stamelend bidden, niet wetend wat we echt nodig hebben, komt het toch goed, door het contact tussen de Vader boven en de Geest in ons!

Daarom zette ik boven dit stukje: God verhoort op Zijn manier. Maar dan wel zo dat alles in ons leven eraan mee moet werken dat wij goed terecht komen, dat wij de finish bereiken. Als dat geen gebedsverhooring is!

Niet alle gebeden worden verhoord

We moeten nu nog apart spreken over het feit dat inderdaad niet al onze gebeden verhoord worden. Daar is de Bijbel ook duidelijk over.

Ik noemde al het voorbeeld van David. Ik kan ook op Paulus wijzen die drie maal bad dat God hem zou verlossen van die doorn in zijn vlees. Maar God zei nee. Nu maken wij daar vaak een probleem van. We zitten ermee. Waarom doet God nu zo? Eigenlijk beginnen we dan verkeerd. Want juist het feit dat God ook wel eens **niët** verhoort, maakt duidelijk hoe serieus God met ons bidden omgaat! Elk gebed wordt boven gewogen. Wij denken zo vaak in 'ja' of 'nee'. Maar God is met ons op weg. En op die weg bepaalt Hij stap voor stap wat goed is voor ons. Dus ook als God soms 'nee' zegt, is dat omdat Hij jou niet kwijt wil raken. Niets mag jou immers

scheiden van Gods liefde.

God kan ook soms een tijd lang een gebed niet verhooren. Dat kan om minstens twee redenen. Hij kan boos op je zijn. Er kan reden zijn om je leven **kritisch** na te lopen: wat zit er scheef tussen God en mij (denk aan David!). God kan je ook op de proef stellen (Lukas 18 : 1-8): blijf je bidden, blijf je volhouden ook als God je laat wachten? Dus: niet elk gebed wordt (direct) verhoord. Dat is eigenlijk maar goed ook! Anders was het geen bidden meer. Maar meer het inleveren van een bestelling. Bidden is: heel je leven delen met je Vader. In het vertrouwen dat Hij de weg zal bannen, waarlangs je voet kan gaan. Dat geloof je. En wie dat gelooft, zal het ervaren ook!

'DAT IK TOCH VROOM MAG BLIJVEN...'¹

J.A. Meijer

Achtergronden

mij niet, mijn kin-

aristatie dringt

op en dringt' . En de vroomheid, ze dreigt te wijken. Of zeg het maar anders, de vreze des HEREN, ze dreigt te wijken. Ja, dat is weer zo'n ouderwets woord. Nee, daarmee bedoel ik niet de angst voor God, Die zonden niet laat lopen, maar het ontzag voor Vader, Die er verdriet van heeft wanneer ik hem niet echt liefheb. Die het steeds weer zegt, op zondag en op maandag: 'Mijn zoon, geef Mij uw h  rt!'

Er zijn van die woorden die het niet meer doen. Vroeger waren ze in, nu hoor je ze niet meer. Dat geldt in de wereld, dat geldt ook in de kerk. En zolang het om een woord gaat dat door een ander, misschien wel een beter woord wordt vervangen, is er weinig aan de hand. Maar als dat niet gebeurt, als een woord niet meer wordt gebruikt en eigenlijk ook niet wordt vervangen, dan is er wel degelijk wat aan de hand.

Onder de schooljeugd is 'vroom' een vies woord. Dat gebruik je niet. En wat ermee wordt aangeduid, dat hoef je niet. Een 'vrome' in de klas kan beter inpakken. Doe dus maar stoer en hou je gevoelens voor je.

'Typisch de leeftijd', vindt u? Laten we dan eens naar de volwassenen gaan kijken. Wat denkt    bij het woord 'vroom'? 'U gebruikt het niet meer, zegt u, het is wat uit de tijd. Het klinkt ook wat evangelisch, het klinkt wat zoet. Vroomheid, dat is een zaak van het gevoel; het is zo zweverig. Spreek liever over "geloof".'

Nou mag u dat woord van mij best vervangen door een ander woord. Als u er maar hetzelfde mee bedoelt! En daarom stel ik een andere vraag: 'Hoe zit het met de zaak achter dat woord, achter 'vroomheid', achter 'geloof'?'

Vroomheid en het leven

Is het toevallig dat mij de laatste tijd zovaak die regel uit het Wilhelmus door het hoofd speelt: 'Dat ik toch vroom mag blijven'? Ik hoor die woorden als ik Kivive lees, en

zie hoeveel zaken er bij de jeugd op drift zijn geraakt. Hoe het niet meer vanzelfsprekend is dat jongens en meisjes vechten voor een zuivere verkeren en een heilig leven. Het klinkt op de achtergrond, als ik een predikant hoor vertellen dat een jong stelletje, dat komt praten over een kerkelijke huwelijksbevestiging, vlot toegeeft dat ze nog nooit samen gebeden, nog nooit samen uit de Bijbel gelezen hebben. 'Dat ik toch vroom mag blijven!'

Maar ik hoor die regel ook en misschien nog vaker, als ik op de volwassenen let. Als ik zie hoe weinig ze vaak een voorbeeld voor de jeugd zijn. De jongeren mogen niet naar disco en bioscoop, en ze moeten naar catechisatievereniging. Maar als ze hun ouders dan naar tv-programma's zien kijken, die op gespannen voet staan met de zondagse preek over het 7e gebod, hoe onwaarschijnlijk moet dat op ze overkomen? Als ik kinderen hoor klagen over hun ouders, die wel aandacht voor de tv maar niet voor hen hebben, dan kreunt het in mij: 'O Heer, dat ik toch vroom mag blijven'. Want ik besef dat het mij

Vroomheid en de kerk

'Dat ik toch vroom mag blijven': aan die woorden denk ik ook bij heel andere gelegenheden. Wanneer ik anno 1994 vooral door jongeren over de kerk hoor praten en over de leer van de kerk. Soms lijkt het erop dat er 50 jaar geleden heel wat mzie gemaakt is, waarover een mens zich eigenlijk alleen maar kan schamen. Goed, wij Vrijgemaakten hadden formeel gelijk en een fraaie behandeling kregen we zeker niet. Maar laten we niet doen alsof er nou grootse dingen zijn gebeurd in 1944. En alsof we vandaag zouden mogen zeggen dat de HERE hier Zijn Kerk vergadert en hier Zijn kinderen roept. Laten we voorzichtig zijn met het noemen van Gods Naam als het om de Vrijmaking gaat. Het ging toen per slot van rekening om leerkwesties. Altijd toch een zaak van de buitenkant. Als ik zoiets hoor, dan schrik ik. En dan denk ik: 'Zijn wij, ouderen, z   tekort geschoten in ons spreken over Gods grote daden? Hebben wij zo weinig vroom gesproken over reformatie die onze goede God bracht. Waardoor Hij

Ons terugbracht naar het oude schriftuurlijke fundament, terwijl wij net zo schuldig waren aan de verslapping van de dertiger jaren als zij die achterbleven. Hebben we het niet laten zien dat we gereformeerd **mòchten** blijven: dat het geen prestatie was maar een geschenk?

Dan krijg ik het benauwd en denk ik aan die oude woorden van ons volkslied.

Terug naar Augustinus

We zien vandaag terug op de Vrijmaking van 1944. Zou het niet belangrijk zijn om op deze dag twee dingen te doen? God te loven in grote ootmoed? En onszelf te bezinnen op het traject dat voor ons ligt? Misschien kan een blik in het verleden ons bij die bezinning helpen. En dan zou ik met u willen gaan **kijken** naar een kerkvader die ons vandaag nog heel veel te zeggen heeft.

Ik denk dan aan Augustinus. Er is waarschijnlijk geen kerkvader aan wie wij zoveel te danken hebben op het gebied van de christelijke leer. Er is ook nauwelijks iemand te bedenken die zoveel invloed heeft uitgeoefend op het christelijk leven. En tegelijk: je kunt nauwelijks een voorganger noemen die zo dicht bij ons staat als hopeloze twijfelaar, als grove zondaar en als echt **kind** van God.

Ik zou Augustinus daarom vanuit drie gezichtspunten willen bekijken: als kerkverlater, als wachter van de kerk en als **kind** van God.

Augustinus als kerkverlater

Ja, Augustinus was een kerkverlater voordat dat woord werd uitgevonden. Maar hij was het wel heel echt. Opgegroeid in een gezin waarin de vroomheid van moeder Monnica een sterke uitstraling had, opgegroeid in een land waarin de kerk een hele grote plaats had, had hij geloof en kerk de rug toegekeerd. En de ethiek van de kerk erbij.

Ja, dat had je niet tegen hem moeten zeggen in die tijd. Als begaafd student leefde hij zo z'n studentenleven in de grote stad **Carthago**. Dat leven was los, dat leven was sexy, maar zo leefden ze allemaal. Eigenlijk deed hij het nog netjes, toen hij ging samenleven met een meisje waar hij echt wel van hield. En wat geloof en kerk betreft: waarom zou de katholieke kerk de kerk zijn en de kerk van de **Manicheeën** niet? Die mensen hadden tenminste een theologie waar je ook als student mee uit de voeten kon. Zij konden tenminste verklaren waar het kwaad in de wereld vandaan kwam. Dat had niks met een zondeval te maken, nee – dat was er altijd al geweest. Het kwaad bestond vanouds naast het goede. De ellénde was dat kwaad en goed vermengd geraakt waren. En daar moest een eind aan komen. Wat dat betreft had Jezus een heel aanvaardbare plaats in deze theologie. Hij was een van die herauten geweest die het aan de mensenzielen waren komen vertellen, dat ze ver van huis waren, dat ze weer terug moesten naar de plek waar ze thuis hoorden, goede zielen als ze waren. 'Nee, moeder', zei Augustinus, 'ik hou veel van u, maar met uw simpele geloof loop ik vast. En uw kerk, sorry, maar daar voel ik me echt niet thuis'. Ja, en dan is het schitterend om te zien hoe die gewone Monnica, niet gestudeerd en simpel **kerklik**, haar knappe zoon aan kan. Ze gaat niet met hem redeneren, maar zegt gewoon waar het op staat. 'Voor mij, Aurelius, ben jij gestorven! Want jouw geloof dat is geen geloof. En het enige dat mij te doen staat is bidden'. En dat gebed voor haar gestorven zoon gaat haar leven beheersen. Ze staat ermee op en ze gaat er mee naar bed.

Tien jaar lang moet Monnica wachten en bidden en haar jongen laten zien dat ze hem niet loslaat. Maar zonder zichtbaar resultaat. Ja, en dan eindelijk komt er **gebedsverhooring**. Op een heel onverwachte manier. Op Gods manier. Augustinus

krijgt de kans van zijn leven, wanneer hij in Milaan, de residentie van de keizer, hoogleraar in de retorica kan worden. De top van de ladder komt in zicht. En, heel interessant, in datzelfde Milaan werkt een beroemd kanselredenaar, ene Ambrosius, wiens preken voor een liefhebber van retoriek een 'must' zijn. De leer van de man, nou nee; maar de manier waarop hij het brengt, dat is echt geweldig. Ja, en dan gebeurt het. God gebruikt de schitterende preekstijl van deze dominee om de weerbarstige Augustinus langzaam maar zeker te breken. Want door de fraaie woorden heen gaat hij het Woord horen. Nu, de rest van het verhaal kent u wel. Hoe hij na een emotioneel gesprek met vrienden huilend een tuin inloopt en daar ineens een kinderstem hoort roepen: 'neem en lees'. Wat hij dan bij de apostel Paulus leest, wordt het keerpunt in zijn leven. 'Laten we ons onthouden van braspertijen en drinkgelagen, van ontucht en losbandigheid...'², die woorden maken hem duidelijk dat hij met z'n losse leven moet breken. Maar hij beseft tegelijk dat het daar niet bij kan blijven. Dat hij Gods Woord en dus de kerk weer moet zoeken. Een half jaar later laat hij zich door Ambrosius dopen. Een zoon was dood en kwam weer tot leven. Een moeder had niet voor niets gebeden.

Augustinus als wachter van de kerk

Augustinus' bekering was totaal. Voortaan zou hij zijn leven volledig wijden aan God. Voor hem betekende dat een leven van ascese en meditatie: God en de ziel, met meer wilde hij zich niet bezig houden. Maar God had iets anders met hem voor. Hij had deze begaafde jongeman niet tot bekering gebracht voor een kloosterleven. Nee, Hij wilde hem gebruiken als een werktuig voor de versterking en de bewaring van Zijn bedreigde kerk. Zo zien we Augustinus, teruggekeerd naar zijn geboorteland, tegen

z'n zin eerst presbyteren daarna predikant worden van de gemeente in Hippo, een van de talloze gemeenten die het Noord-Afrika van die tijd kende. Tegen z'n zin: hij meende tegen deze taak niet opgewassen te zijn. Maar wel met volle inzet. Als een tweede Paulus werkt deze man, die vroeger de kerk fel bestreed, en velen voor het Manicheïsme had gewonnen, dag en nacht om het ware evangelie uit te dragen. Vaak preekt hij 5 maal per week en 2 maal per dag. Er is zoveel onkunde bij zijn gemeentelieden, en er is zoveel slordig leven, dat het zo wel moet. Vrijwel niemand kan immers lezen, zodat de gelovigen hun bijbelkennis in de kerk moeten opdoen.

En als dan de dag voorbij is, kan de avond en soms de nacht voor andere taken gebruikt worden. Augustinus' begaafdheid valt namelijk al spoedig op. En uit heel Afrika, en soms nog van verder weg, krijgt hij brieven om advies in talloze zaken. Met eindeloos geduld beantwoordt hij ze. Mild is zijn toon en steeds is hij erop uit om vrede te stichten. En om dwalingen te weerleggen. Dat laatste is bitter nodig. Het Manicheïsme breidt zich geweldig uit en trekt vele christenen van het geloof af. Tal van boeken schrijft Augustinus om de dwaasheid van deze pseudoreligie aan de kaak te stellen. En diverse keren houdt hij ook openbare **godsdiensgesprekken** met Manicheese voormannen. Hoe dankbaar is hij dan, als hij een populaire leider van de sekte zo klem weet te rijden dat deze openlijk 'de godslasteringen van het Manicheïsme' vervloekt.

Dat zijn overigens voor Augustinus geen lauweren om op te rusten. Want nieuwe dwalingen noodzakten de gedreven predikant om z'n nachtrust aan bestrijding op te offeren. Razend snel verbreidt zich het Donatisme. En de nieuwe leer klinkt zo vroom: In een heilige kerk horen alleen heilige **mensen**. Zondaren horen daar niet thuis, en zeker geen zondige ambtsdragers. Nee, als een gelovige er achter

komt dat de man die hem gedoopt heeft, ernstige zonden bedreven heeft, dan heeft zijn doop haar waarde verloren. De waarde van het heilig sacrament hangt namelijk aan de heiligheid van de dienaar. Augustinus begrijpt hoe gevaarlijk deze leer is. Hier staat de gelovige mens centraal en moet de evangeliedienaar voor houvast zorgen. Terwijl alleen het evangelie vastheid kan bieden en Gods barmhartigheid in het centrum moet staan van een kerk vol zondaren. Weer schrijft en spreekt de predikant van Hippo. En hij doet dat scherp en mild tegelijk. Fel bestrijdt hij de dwaling, bewogen tracht hij met alle middelen misleide kerkleden weer thuis te brengen.

Dat zien we ook bij de strijd die Augustinus tegen het eind van zijn leven te strijden krijgt. De Britse monnik Pelagius is in Rome komen vertellen, dat ieder mens op de wereld komt als eens Adam: schuldeloos en bekwaam tot alle goed. Spreken over erfzonde is onzin. Al het kwaad in de wereld is een gevolg van nabootsing. De mens **kan** wel goed, maar hij wil het vaak niet. Deze boodschap blijkt een populair evangelie. Heel wat predikanten sympathiseren ermee. Weer is het dan Augustinus die de strijd aanbindt. Hij voelt dat hier, net als bij het Manicheïsme, het hart van het evangelie geraakt wordt. En hij laat uit Paulus' brieven zien, hoe dit een ander evangelie en dus geen evangelie is. Deze boodschap heeft geen weet van 'genade'. En als er iets is wat de vroegere kerkverlater begrepen heeft, dan is het wel dit, dat een mens alleen van genade leeft. Aan deze kerkstrijd houdt hij dan ook zijn erenaam over: leraar van de genade.

Augustinus als kind van God

Dat brengt ons bij ons derde aandachtspunt. Augustinus was en bleef ondanks zijn geleerdheid, zijn populariteiten zijn invloed een eenvoudig kind van God, dat wist uit

welk moeras hij gered was. Toen zijn ster steeg in de kerkelijke wereld van zijn dagen, besloot hij een boek te schrijven, zoals er geen tweede geschreven is. '**Confessiones**' noemde hij het. Een woord dat belijdenis van schuld en tegelijk lofprijzing betekent. In dat dikke boek, dat één lang gebed tot God is, gaat hij zijn leven bij langs tot en met zijn bekering. Met verdriet tekent hij zijn zonden tot de kleinste toe. Verwonderd brengt hij God dank voor zegen en uitredding. Daarbij stelt hij zich heel kwetsbaar op, en hij doet dat bewust. 'Lees vooral dit boek', zegt hij tegen zijn bewonderaars'. 'Dan ziet u hoe ik er echt uitzie, en prijst u me niet boven wat ik ben. En als u iets in mij bewondert, prijs dan met mij God, die ons gemaakt heeft'. De '**Belijdenissen**' van Augustinus, ze kunnen nog steeds kinderen van God bemoedigen en blij **maken**.³ Zodat ze het Augustinus gaan nazeggen, wanneer hij aan het begin van zijn gebed belijdt: 'Groot bent U, Heer, en zeer te prijzen: groot is uw kracht en Uw wijsheid is **onmetelijk**. En dan wil een mens, een klein stukje van Uw schepping, U loven, een mens die zijn sterfelijkheid met zich mee draagt, met zich meedraagt het bewijs van zijn zonde en het bewijs dat U **trotsen** weerstaat. En toch wil hij u prijzen die mens, een klein stukje van Uw schepping. U bent het Zelf Die hem er toe brengt om het fijn te vinden U te prijzen, want U hebt ons met het oog op U geschapen, en ons hart is onrustig in ons totdat het rust vindt in U'.

Hebben de Gereformeerde Kerken toekomst?

Van Augustinus terug naar 1994. Wij herdenken dit jaar Gods **uitredingen** van een halve eeuw geleden. We moeten er niet aan denken, hoe het met ons en met onze kinderen gegaan was, als de HERE toen geen reformatie had gegeven. En als we naar de Opleiding hier in Kampen kijken, die toen gered

werd, mogen we rustig van een Godswonder spreken. Heeft het zin om op zo'n moment 1600 jaar in de kerkgeschiedenis terug te gaan en een Augustinus voor het voetlicht te halen? Ik denk het wel. Bij dit **kind** van God, dat zoveel voor Gods kerk, en dus ook voor ons, heeft mogen betekenen, zien we een prachtige verbinding tussen leer en leven. Terugkeer tot de betrouwbare leer brengt ook terugkeer mee tot het betrouwbare leven. Dogmatiek en ethiek, ze horen bij elkaar. Wie smalend spreekt over 'de leer' en over de confessie, die weet niet wat hij zegt. En wie laatdunkend spreekt over de wederkeer in 1944, die speelt een gevaarlijk spel. Ook als hij beweert dat er belangrijker zaken zijn. Enkel aandacht voor het leven leidt op den duur tot een religieus humanisme. Maar het omgekeerde is even gevaarlijk. Enkel aandacht voor de leer leidt tot een dode orthodoxie. De HERE wil het een noch het ander. Hij vraagt dat wij ootmoedig wandelen met onze **God**.⁴ Hij wil dat wij ontzag hebben voor Hem, onze Vader, en dus ook ontzag voor alles wat Hij gedaan en voor wat Hij gezegd heeft. Hij vraagt ons hart; Hij vraagt ons hoofd; Hij vraagt ons helemaal.

50 jaar Vrijmaking: hebben de Gereformeerde Kerken nog toekomst? Niet automatisch. Waar zijn de 7 gemeenten in Klein-Azië gebleven? Kijk maar eens naar het huidige Turkije. Waar zijn de 700 gemeenten uit Augustinus' Afrika gebleven? Zoek maar eens in het huidige Tunesië. De HERE kan Zijn kandelaar ook uit Nederland wegnemen.

Is er toekomst voor de Gereformeerde Kerken in 1994? Ja, als de vreze des HEREN ons leven beheerst en steeds meer gaat beheersen. Als vroomheid een zaak is en steeds meer wordt, die ons leven kenmerkt. Laten we uit ons leven wegdoen wat niet past bij dankbaarheid voor de wederkeer van 1944. Laten we uit ons leven wegdoen wat niet past bij een gereformeerd,

bij een echt christelijk leven. En laten we samen bidden om een prediking die voedt en verkwikt. Om predikers met een gereformeerd hoofd en een gereformeerd hart, die door hun evangelieverkondiging ons tot verwondering brengen. Zodat we het met onze **kinderen** Augustinus steeds weer nazeggen: 'Groot bent U, Heer, en zeer te prijzen!'

¹ Toespraak gehouden op de Schooldag 1994.

² Romeinen 13 : 13b en 14a.

³ Ik verwijs naar de fraaie vertaling van Gerard Wijdeveld: *Aurelius Augustinus, Belijdenissen*; Baarn/Amsterdam 1985.

⁴ Micha 6 : 8.

STICHTING AFBOW

De stichting Afbouw te Kampen stelt zich ten doel de beoefening van de gereformeerde theologie te bevorderen door met name te helpen bij de financiering van proefschriften ten dienste van promoties aan de Universiteit te Kampen.

Voor haar inkomsten is de stichting geheel aangewezen op giften van meelevende kerkleden.

Inlichtingen worden graag gegeven door het bestuur:

C. Trimp (05202-14869),

B. Kamphuis (05202-26248) en

J.G. de Kimpe (05202-16384).

Giften, die fiscaal aftrekbaar zijn, worden graag ingewacht via bankrekeningno. 63.18.36.934.

ten name van Stichting Afbouw
p/a Hoefblad 4
8265 GM Kampen.

Postrekening van de Credit Lyonnais Bank te Kampen: 806552.

Over het vasten 4

Kunt u er zich iets bij voorstellen: hoe iemand spontaan kan besluiten om op gezette tijden uiterst sober te leven en zich zo te wijden aan het gebed? Of: hoe zoudt u reageren, als de kerkraad een gemeentedag om te vasten uitschreef en iedereen opriep eraan deel te nemen? In september bood ik drie artikelen over het vasten waarin de gegevens die door de hele Bijbel heen te vinden zijn, op een rij gezet werden. Ik kwam tot deze conclusie: het vasten als ondersteuning van het smeekgebed tot de Here is constante factor in de heilige Schrift. Het is een vreemde zaak dat wij die ernst niet meer kennen. Nu kijk ik terug in het verleden van de kerk om iets proeven van de praktijk van vastende gelovigen vóór onze tijd. Wat mij het meest daarin opvalt is **de ernst** waarmee gelovigen vóór ons bereid waren de knieën te buigen.

Een lege regel

Onze kerkorde kent een artikel over biddagen. 'In tijden van oorlog, algemene rampen en andere grote moeiten waarvan alle kerken de druk ervaren, zal een **bededag** worden uitgeschreven...' (art 69). Vroeger sprak men van 'vast- en bededagen', omdat het zo in de Dordtse KO stond. A. Kuyper vermeldt: 'Bij volksrampen, bij het uitbreken van verkeerdheden in de Kerk, ook bij de beroeping van een predikant, werd zelfs een *algemeen vasten* uitgeschreven' (p. 231). Op de synode van Utrecht in 1905 is het woordje 'vast-' geschrapt, omdat het vasten in onbruik was ge-

raakt. Ook in het oude artikel 4 over de beroeping van een kandidaat tot predikant werd de oproep tot vasten weggelaten.

De vormgeving van een **bededag** als vastendag was in hoofdlijn door de nationale synodes van de late 16e eeuw geregeld. Die vormgeving hield in: onthouding van voedsel en werk gedurende de dag, vurig bidden, horen naar Gods Woord 'en andere heilige oefeninge'. De bedoeling was dat het volk die dag in de kerk bleef, terwijl twee keer gepreekt werd.

Terwijl in 1578 werd gesteld 'Het zal raadzamer zijn het vasten op andere dagen dan op de zondag te heiligen', is – nadat het element van

De nood bleef

De Synode van Rotterdam 1887 zette een aantal ijkpunten uit om te **kunnen** bepalen wanneer (het oude) artikel 66 van de kerkorde over het uitschrijven van een bijzondere **bededag** in werking moet treden. Het is interessant die bepalingen te lezen, omdat die ons ook vragen over het vasten stellen. Namelijk deze: is het vasten niet een ongeoorloofd drukmiddel om de normale gebeden kracht bij te zetten? Zijn de gewone gebeden niet goed genoeg?

Een bijzondere **bededag** mag niet a. een zwaarder middel zijn om de gemeenten tot godzaligheid te bewegen ('om onder gebedsvorm het Woord te bedienen aan de gemeente en haar, niet den HEERE, **aan** te spreken'), b. concurreren met de wekelijkse gebeden of c. een chronisch slechte toestand betreffen. De ijkpunten voor het uitroepen van een **bededag** zijn daarom:

1. een algemene, bijzondere en acute nood voor volk of kerk;
2. een begin van besef dat Gods toom ons heeft getroffen en
3. een aandringen bij de **Ontfermer** met schuldbesef en smeking om zijn goedertierenheid naar zijn wil.

U ziet, dezelfde omstandigheden worden beschreven als die die eeuwenlang tot vasten aanleiding hebben gegeven. De oproep tot samen vasten is verdwenen, de achtergrond van grote nood bleef aanwezig.

Toen de Staten-generaal zich op-

maakte om abortus en euthanasie te legaliseren, hebben de Gereformeerde Kerken in Nederland zo'n biddag gehouden. Hebben we toen ook de HERE intén's gebeden of Hij het kwaad en de nood onder ons volk wilde keren? Of, om een voorbeeld voor vandaag te noemen, moet het kwaad van de kerkelijke verdeeldheid ons niet tot meer verootmoediging en gebed voor Gods aangezicht leiden. Zouden de kerken daartoe niet jaarlijks een biddag uitschrijven? Of misschien is een bid- én vastdag wel nog harder nodig.

Johannes Calvijn

Calvijn besprak het vasten uitvoerig in hetzelfde hoofdstuk als de tucht (*Inst. IV xii 14-21*). Hij voegde deze paragrafen in de uitgave van 1543 toe en liet die, op een enkele toevoeging over 1 Corinthe 7 na, voortaan onveranderd. Het zou interessant zijn na te gaan hoeveel Calvijn tijdens zijn Straatsburgse jaren van **Martin** Bucer geleerd heeft, maar daartoe ontbreekt hier de ruimte. Wat heeft vasten met kerkelijke tucht te maken? Calvijn komt ertoe die twee thema's met elkaar te verbinden omdat hij uitgaat van de situatie dat **de voorgangers de gemeente zullen aansporen** tot (een goed gebruik van het) vasten. Het gaat dus niet zozeer over de sleutelmacht, maar over 'opwekking tot vasten, bijzondere gebeden of andere daden van nederigheid, berouw en geloof – waarvan de tijd, wijze en vorm niet door Gods Woord voorgeschreven, maar aan het oordeel van de kerk overgelaten zijn'. Voor Calvijn is het vasten niet door God uitdrukkelijk geboden. Het valt onder de zogenaamde 'adiaphora', de dingen die we wel als voorbeeld in de Bijbel vinden, maar die God wat de vormgeving betreft aan de vrijheid van de kerk heeft overgelaten. Hij wijst op de lijn in de Bijbel: de apostelen **practiseerden** het vasten in navolging van het gebruik onder Israël. Zelfs

de Ninevieten hebben gevestigd! Hij wijst de gedachte af dat het een ceremonieel gebruik is dat met Christus' komst voorbij is. Christus zelf 'bestemt het voor tijden van rampspoed en verbindt het met rouw', schrijft hij met verwijzing naar Matt 9 : 15.

Bij gelegenheid

Calvijn somt een aantal **gelegenheden** op waarbij vasten goed en nodig is: 1. een geschil over de religie dat beslecht zal moeten worden; 2. de benoeming van een dienaar; 3. enige andere moeite van groot belang die besproken moet worden; 4. wanneer er oordelen van Gods toom optreden (zoals pest, oorlog, hongersnood). 'Dit is een heilige en voor alle tijden heilzame instelling dat predikanten het volk aansporen tot publiek vasten en buitengewone gebeden'. Ook in zijn preken heeft Calvijn zich, wanneer zijn tekst er aanleiding toe gaf, over het vasten **uitgelaten**. Hij keert zich dan steeds tegen het Roomse misbruik van uiterlijk vasten zonder hartelijke overgave **aan** God. Bovendien zet hij elke keer kort uiteen onder welke omstandigheden vasten goed en nuttig is. Zo heeft hij de uiteenzetting in de Institutie, als leidraad bij het bijbellezen bedoeld, in het onderwijs aan de gemeente **voorgehouden**.

Het doel

De pastor en prediker van Genève bespreekt het persoonlijk en algemene vasten tegelijkertijd. Dat komt uit in paragraaf 15 waarin hij drie **doeleinden** onderscheidt, maar daarbij de omstandigheden van elk mens in rekening brengt. Vasten is 1. om het vlees onderwerpen. Dit past het best bij het persoonlijk vasten, omdat niet ieder mens de gezondheid of constitutie heeft om zich voedsel te kunnen ontfangen. Vasten dient 2. om zich beter voor te bereiden op de gebeden en overdenkingen. Dat geldt voor de **enke-**

ling en voor heel de gemeente. Het is 3. bedoeld als getuigenis van onze zelfvernederen schuldbe-lijdenis voor God. Ook dit doel kan publiek en persoonlijk nagestreefd worden. Wanneer God ons hart geraakt heeft, zullen we nauwelijks ook het uiterlijk bewijs van onze verootmoediging voor Hem kunnen tegenhouden!

Ongewoon is voor christenen van de 20e eeuw de nadruk die hij legt op het tuchtigen van ons vlees. Dat moet volgens Calvijn ons hele leven al in soberheid kenmerken. Vasten 'is een tijdelijke zaak waarin we onszelf wijden **aan** een strakker en strenger beheersing van voedsel dan anders'. We zouden na het voorafgaande misschien niet verwachten dat Calvijn **de praktijk** van het vasten ondertussen niet overdreven streng invult. Wat de tijdsduur betreft zegt hij: die hangt samen met de reden waarom men vast. Over de kwaliteit van het eten tijdens een vasten: we moeten ons onthouden van overdaad. Wat de kwantiteit betreft: laten we licht voedsel, alleen het nodige, tot ons nemen.

Ik vind bij Calvijn deze accenten:

1. voorgangers sporen de gemeenten aan tot vasten en trachten zo een trend te zetten (tegen het misbruik van de oude, Roomse gewoonte);
2. de situatie van nood of de concrete hulpvraag aan de Here wordt aangewezen;
3. vasten, ook in milde vorm, is een uitdrukking van nederigheid voor God die onszelf helpt onze vleselijke aard te be-seffen.

Willem Teellinck

Uit de tijd van de Nadere Reformatie is ook veel te vertellen. Ik beperk mij nu tot één voorbeeld. Willem Teellinck (1579-1629), een van de vaders van de Nadere Reformatie, was vanaf 1613 predikant in Middelburg. Daar schreef hij in twee boeken uitvoering over het vas-

ten, eerst in *Den christelijken Leijtsman* (1618) en later in *Noodtwendigh Vertoogh* (1627). K. Exalto schrijft over hem: 'Minstens één keer per jaar hield het hele gezin van Teellinck een vastendag. Dan werd er in het geheel niet gegeten en gedronken, maar was er ook al in de vroege morgen een 'verootmoediging' voor God, met veel geweën, als vrucht van nauwgezet zelfonderzoek. Zo'n dag was een ware boetedag. Teellinck wilde hiermee de straffen Gods over eigen gezin, over Middelburg en het vaderland, en over de kerk van zijn tijd afweren. Voor zichzelf alleen hield Teellinck niet alleen de officiële, door de overheid voorgeschreven, vasten- en bededagen, en de zojuist genoemde vastendag voor het hele gezin, maar bovendien nog louter persoonlijke vastendagen' (20). Deze Teellinck is een illustratie van de tijd waarin de Dordtse kerkorde de vast- en bid-dag opnam.

'Noodtwendigh vertoogh'

Onder deze titel schreef Teellinck een aangrijpend en ernstig manifest voor de hervorming van kerk en samenleving. Het bevat ook een hoofdstuk over de praktijk van het vasten. Hij ziet het vasten als '*een ordinantie Gods*'. Hij onderscheidt drie fasen: passende voorbereiding van de gezamenlijke vastendag, gebedsworsteling over onszelf op de dag zelf en ijverige nabetrachting om de vrucht van de verootmoediging vast te stellen.

1. Ter voorbereiding van de vast-dag zal publiek bekendgemaakt worden wat voor Gods aangezicht besloten is. Genoemd worden daarbij de bekende zonden, een oproep wordt gedaan tot overdenking van de verborgen zonden en wat verbetering behoeft wordt aangewezen. Bij de voorbereiding hoort ook dat dan al begonnen wordt de zondige zaken uit hart en huis weg te doen.
2. De vastdag zelf moet inhouden:

verootmoediging over de zonden. Daarbij moet men zich onthouden van alle vermaak en zal men de bittere vruchten die de zonde opgeleverd heeft, overdenken. Daarop volgt de overdenking van onze verzoening met God. Dat is ook: beseffen dat Christus onze zonden in zijn lichaam aan het kruis gedragen heeft. Ook is nodig de aanroeping van Gods naam om zijn hulp. Er is alleen genade voor zondaars als zij in oprechtheid zich aan Gods barmhartigheid toevertrouwen.

3. Bij de nabetrachting, het terugkijken op de vastdag, onderzoeken men: of het vasten inderdaad grote moed en kracht heeft opgeleverd. Wanneer een mager resultaat wordt vastgesteld moet dat ons temeer aansporen op onze hoede te zijn en alsnog ter hand te nemen wat verbetering behoefde, toen men tot de vastdag besloot.

Voor een vastdag in het gezin geeft Teellinck soortgelijke adviezen. De huisvader moet het doel duidelijk stellen en voor de geest houden. Hij zal zijn voornemen meedelen en met zijn kinderen spreken over Gods geboden. Wie persoonlijk een vastdag hield is verplicht in de toekomst zijn voornemens in herinnering te houden die hij had toen hij tot een vasten besloot. We zullen God immers onze geloften betalen die we in tijd van nood Hem gedaan hebben.

Onder de indruk

Wie deze voorgangers heeft horen spreken kan niets anders dan onder de indruk komen van de ernst waarmee zij over Gods toom over de zonden spraken. Anders dan Calvin noemde Teellinck het vasten 'een ordinantie Gods'. De vrijwilligheid wordt weggedrukt door het voorschrift. Toch geeft ook hij vooral praktische aanwijzingen hoe in zijn tijd het vasten vormgegeven kan worden. Hoe zullen wij het in onze tijd doen?

Literatuur

F.L. Bos, *De orde der kerk toegelicht met kerkelijke besluiten uit vier eeuwen*, 's-Gravenhage 1950, 236-238; K. Exalto, 'Willem Teellinck', in: *De nadere reformatie. Beschrijving van haar voornaamste vertegenwoordigers*, T. Brienens e.a., Boekencentrum, 's-Gravenhage 1986, 17-47; A. Kuyper, *Uit het Woord* (2e serie) III, 2e druk, Amsterdam 1886, 389-456 (over Joh. à Marck, van Maastricht, Gisbertus Voetius); W. Teellinck, *Noodtwendigh vertoogh: Aangaende den tegenwoordighen bedroefden staat van Gods volck*, Rotterdam 1647, 170-175. Veel literatuur uit het verleden is te vinden in de doctoraalscriptie ethiek van ds. P.M. van der Horst, *Het vasten* (ongepubliceerd).

VAN RIETSCHOTEN

BOEKHANDEL

Keizerswaard 8 winkelcentrum
3078 AM Rotterdam 'Groot IJsselmonde'

**Uw boekenbestellijn:
010-4820488**

Bijbels denken over zelfbeschikking

Dr. J. Hoek publiceerde op 20 oktober in *De Waarheidsvriend* enkele hoofdlijnen van het betoog dat hij eerder voor de Christelijke Vereniging van Zorginstellingen hield over het thema **Zelf beschikken?** Kun je in christelijke zin over zelfbeschikking spreken? Enkele onderdelen uit zijn verhaal:

In Romeinen 14 : 7-9 wordt verwoord dat gelovigen in leven en sterven de Kurios toebehoren, namelijk Jezus Christus als de **Heere** van hun leven 'Die heerschappij betekent zeggenschappen geborgenheid vanwege het eigendomsrecht'. Gelovigen behoren God toe om twee redenen: in de eerste plaats hebben ze hun leven van God de Schepper gekregen en in de tweede plaats hebben ze het leven dat door de zonde verspeeld was, als het **ware** teruggekregen door hun verlossing in Christus. Zo wordt de autonomie heilzaam begrensd vanuit schepping en verzoening. Deze begrenzing wordt in het geloof niet ervaren als beknotting, maar als omarming door Gods liefde. (...)

Zelfbeschikking is te accepteren en zelfs onnavolgbaar sterk te funderen met een beroep op de notie van het beeld Gods en op de nieuwe mondigheid die de Heilige Geest aan de wedergeboren mens verleent. De Heilige Geest dringt de menselijke vrijheid niet weg en drukt de menselijke inbreng niet dood, maar bevrijdt deze juist in de kaders van liefde en echte vrijheid. Daarom mag ook de ene mens de andere niet als object gebruiken, maar dienen mensen **elkaars** vrijheid te respecteren. Mensen zijn

fundamenteel gelijkwaardig aan elkaar, van welke status ze ook zijn (Galaten 3 : 28).

Leggen gelovigen graag de nadruk op gehoorzaamheid, dan sluit dat mondigheid en **zelfbeschikking** best niet uit. Liefdevolleen dankbare gehoorzaamheid aan God is bepaald geen 'Kadaverdisziplin'. Het is vrijwillige en vreugdevolle erkenning van een van binnenuit als goed en heilzaam erkende norm. Het is de vrijheid van de mens die in de wegen die God wijst zich in zijn element bevindt, zoals een vogel in de lucht en een vis in het water.

Een consumptieve houding tegenover kerk en godsdienst?

In het synodaal Gereformeerde *Centraal Weekblad* geeft prof. dr. G. Dekker wekelijks een typering van een aspect van onze moderne cultuur. Op 21 oktober ging het over de **consumptiemaatschappij**. Er is best reden om dankbaar te zijn voor de toegenomen welvaart. Maar er is ook plaats voor kritiek. Veel mensen kennen vandaag een houding waarin het consumeren, het tot-zich-nemen, een grotere plaats inneemt dan het produceren, het geven. Heel makkelijk doodt het consumeren elke produktie, ook geestelijke produktie, en elke creativiteit. Zo'n houding nemen de mensen aan tegenover de materiële goederen, maar ook tegenover sociale verbanden. We helpen organisaties en instellingen niet mee in stand te houden, maar we halen er alleen iets vandaan. En wel datgene waarvan we denken dat het voor ons bruikbaar is.

De kerk en het godsdienstig leven

M meegelezen

hebben ook met die consumptieve houding te maken. Veel mensen binden zich aan de kerk, **niet om-**

dat zij die instelling in stand willen houden, maar omdat en voorzover zij er iets van hun levensbeschouwelijke gading denken te vinden. Vanuit de kerk wordt dit vaak negatief beoordeeld; 'het gaat er niet om wat jij aan de kerk hebt, maar wat de kerk aan jou heeft'. Maar: er is in onze samenleving, ook op levensbeschouwelijk gebied, nu eenmaal sprake van een marktsituatie. En op die levensbeschouwelijke markt 'kopen' de mensen dat wat voor hen aantrekkelijk is. Zij stellen zelf hun eigen levensbeschouwelijk pakket samen. Dat wil zeggen: zij consumeren niet zonder meer het kerkelijk voorgeschreven menu, maar – zoals het wel is uitgedrukt – zij 'geloven à la carte'. Weet de kerk daar raad mee?

Geloof in de bajes

Op 28 oktober konden we in het *Centraal Weekblad* lezen over de ervaringen van de gevangenispredikant van de Bijlmerbajes. Er is veel geloof in de bajes, meer dan een buitenstaander vaak denkt:

'Vergeet niet dat hun leven stilgezet is. Psychologisch gezien heeft dat, denk ik, hetzelfde effect als wanneer mij vandaag verteld zou worden dat ik een ongeneeslijke ziekte heb. Dan gaan opeens allerlei andere dingen een rol spelen. Je bent onder andere met God bezig. Voor de mensen hier speelt bovendien de hele problematiek van schuld en vergeving. Een kerkdienst in de gevangenis moet iets hebben van een innerlijke bevrijding. Die bevrijding bereik je niet

als je mensen in de hoek zet van zondaars alleen. Eigenlijk hebben wij een heel bijbels publiek: Mozes begon zijn carrière ook met een moord en wat denk je van David. Ze hebben allemaal hun idiote streken geleverd. Een stelletje misbak-sels eigenlijk. Dus die Bijbel is een aaneenrijging van mensen die **mis-**lukt zijn, maar God ziet naar ze om. Hij waagt het erop met hen verder te gaan. Dat soort mensen die je in de Bijbel tegenkomt, zitten hier om ons heen. Ondanks hun macho-gedrag zijn de mensen hier gevoelig voor de boodschap.'

Liefhebbers en leden

Hervormd Nederland van 12 november bevatte een artikel van **Jan Dirk Snel** over de calvinistische kerk in Delft en **Delfland** kort na de Reformatie. Op Hervormingsdag promoveerden twee rooms-katholieke historici in Nijmegen op een tweedelig proefschrift over dit onderwerp. Snel geeft enkele dingen weer uit hun onderzoek:

De nieuwe kerk wilde nadrukkelijk geen volkskerk zijn. Ze was een keuzekerk. Mensen moesten zich zelf als lid aanmelden. Een kerk die zuiver was in leer en leven, wilde ze zijn. De **kern** was het avondmaal, dat in de stad Delft en op het platteland vier keer per jaar gevierd werd. Voor elke viering konden nieuwe lidmaten zich melden. Wie de tien geboden, de twaalf artikelen (het apostolicum) en het Onze Vader kende en ook ongeveer wist waartoe de sacramenten dienden, werd toegelaten. Het lijkt hierbij nauwelijks te gaan om specifiek calvinistische thema's, maar het zijn wel de **onderwerpen** waar ook in de Heidelbergse Catechismus alles om draait. Catechisatie bestond niet. Een nieuw lid kon verder onderricht ontvangen door zich onder de prediking te scharen. Belangrijker was misschien nog wel, dat een lid van de avondmaalsgemeenschap zich onderwierp aan de kerkelijke tucht. Wie onregelmatigheden in leer of

leven vertoonde, kon ter verantwoording worden geroepen. De nieuwe kerk verlangde een heilige en godzalige levenswandel. Dat was mogelijk een oorzaak van haar trage groei. De **kern** van de Delftse gemeente bestond uit de illegale gemeente van voor 1572, een paar honderd mensen hooguit. Na vier jaar overschreed de gemeente de duizend leden. Aan het eind van de periode van 49 jaar die Wouters en Abels bestudeerden – vergelijk de tijd die ons van de Tweede Wereldoorlog scheidt – telde Delft 3500 gereformeerde lidmaten. Doopleden kende men niet, maar als je kinderen toch meerekent, betekende dat, dat – op een **bevolking** van ruim twintigduizend – net iets minder dan een kwart lid van de geprivilegeerde kerk was. Op het platteland was de groei aanmerkelijk geringer. In Zoetermeer was in 1621 zo'n vijf procent lidmaat. Maassluis, later geboorteplaats van Abraham Kuyper en Maarten 't Hart en daarmee bepalend voor tegenstrijdige beelden van het calvinisme, waar pas in 1598 een gereformeerde kerk gesticht werd, telde toen 300 lidmaten, inclusief kinderen een zesde van de bevolking. Daarmee was ze

de grootste plattelandsgemeente van de classis.

Een halve eeuw na de stichting van de Nederlandse Republiek was in Delft en omgeving – elders zal het wel niet anders geweest zijn – het merendeel van de **bevolking** onkerkelijk. In het Delftse stadsbestuur zaten altijd wel gereformeerde lidmaten, vaak zelfs gewezen of toekomstige ambtsdragers, maar ze waren gewoonlijk een minderheid. Onchristelijk was de grote midden-groep die toen in feite al een eeuw bestond, ongetwijfeld niet. Rond de kerk bevond zich een brede rand van '**liefhebbers**' en 'beminsters', die wel (eens) in de kerk kwamen, maar er kennelijk niet voor voelden zich nader te binden. Pas in de volgende eeuwen zou die groep de kerk binnengehaald worden. In 1889 was slechts anderhalf procent van de Nederlanders onkerkelijk; **ruim** zestig procent was toen op papier protestant.

(...)

De kerk stond op haar onafhankelijkheid ten opzichte van de overheid. De eerste regelingen waren opgesteld door vluchtelingen in Londen, Wezel en Emden. Toen de Delftse overheid in 1590 eiste, dat in de beide hoofdkerken op **zondag**

Stichting ter bevordering van de kennis van de Reformatie

Congres 1994 op 15 december a.s. in **Apeldoorn** (aanvang 10.00 uur; plaats: Universiteitsgebouw, Wilhelminapark 4).

Sprekers i.v.m. het thema eschatologie zijn:

drs. **M.A.** van den Berg: Eschatologie bij Calvijn

prof. dr. **S. Voolstra**: Doperse eschatologie

dr. **H.J. Selderhuis**: Progressie en Restitutie – Bucers eschatologie

Aan de workshops werken mee: prof. dr. **F. van der Pol**, prof. dr. **W. van 't Spijker**, drs. **E.A. de Boer** en dr. **W.J. van Asselt** (nadere informatie/opgave: tel. 038-544180).

Onze nieuwe uitgave: **Reformatie: prediking en ambt** (congreslezingen 1992 en 1993) verschijnt binnen enkele weken. Bestel nu door f 30,– over te maken op giro 4098123 t.n.v. genoemde Stichting te Pijnacker en u krijgt het boek per post. Voor f 24,50 is verkrijgbaar: **Gelovig kruisdragen**. Preek van Bullinger, vertaald en ingeleid door prof. dr. **F. van der Pol**.

morgen voortaan alleen Cornelisz en zijn collega Van der Dolegen zouden preken, omdat die twee de hoogste collecte opleverden, gaf ze toe. En toen de diaconie ingekapseld werd in een stedelijk netwerk van armenzorg deed ze dat ook. Maar vaak hield ze voet bij stuk.

Christelijk geloof voor Duitsers van minder betekenis

Het blad *Licht und Leben/Der Feste Grund* van de *Evangelische Gesellschaft für Deutschland* van november meldde:

Het christelijk geloof heeft voor de Duitsers sinds 1990 verder aan betekenis ingeboet. Deze tendens komt sterker naar voren in de nieuwe Bondslanden dan in de oude Bondsrepubliek. Dat blijkt uit de meest recente enquêtes. Voor 25 procent van de Westduitsers en voor 12 procent van de Oostduitsers is 'een leven dat gedragen wordt door het christelijk geloof' bijzonder belangrijk. In 1990 zeiden nog 27 respectievelijk 16 procent van de ondervraagden dit. Volgens de directrice van het onderzoeksinstituut Allensbach aan de Bodensee, Elisabeth Noelle-Neumann, zou men na de val van de muur kunnen verwachten, dat in het Oosten van Duitsland weer meer mensen open zouden staan voor het christelijk denken: 'Maar dat zie je niet; eerder omgekeerd lijkt religiositeit nog terrein verloren te hebben'. Bovenaan de lijst van wensen staan zekerheid en geborgenheid. Die werden door 73 procent van de West- en 78 procent van de Oostduitsers genoemd. Daarna volgen op gelijke hoogte recht en orde en sociale gerechtigheid (71 procent in het Westen en 77 procent in het Oosten). In de doelen die het nastreven waard zijn komt actieve deelname aan het politieke gebeuren achteraan (13, respectievelijk 11 procent). De politiek is sinds 1990 duidelijk minder aantrekkelijk geworden.

REEDS 140 JAAR

donatus VERZEKERT VERTROUWD

DONATUS,

- is bij uitstek specialist in het verzekeren van kerkelijke eigendommen
- verricht gratis inspecties en taxaties door eigen, speciaal opgeleide bouwkundig experts
- is een non-profit maatschappij. De winst wordt aan de leden/verzekerden uitgekeerd in de vorm van premie-restitutie. (Over de afgelopen 10 jaar gemiddeld 50%!)
- kent op maat gesneden polisvoorwaarden, zoals een extra-kostendekking indien na een schade het gebouw niet meer voor kerkelijke diensten kan worden gebruikt en naar elders moet worden uitgeweken.

Onderlinge Verzekering Maatschappij Donatus u.a.

Postbus 5055
5201 GB 's-Hertogenbosch

Telefoon 073 - 122166
Telefax 073 - 890365

Vraag vrijblijvend om een offerte of gesprek, ook als u nog elders verzekerd bent. Het verplicht u tot niets.

Alleen? Graag contact? Doe er iets aan!
De **GEREFORMEERDE KORRESPONDENTIE CENTRALE** probeert mensen tot elkaar te brengen voor vriendschap/korrespondentie en huwelijk. Vraag de folder aan: GKC, Postbus 40096, 8004 DB Zwolle. De GKC bemiddelt sinds 1987 binnen de Geref. Kerk Vrijg.

Te koop gevraagd

Theologische boeken 'De Steur'

2e hands boekhandel en antiquariaat gespecialiseerd in theologie
Oudestraat 213, 8261 CM Kampen, tel. 05202-16276

Openingstijden: ma. t/m za. 10.00 tot 12.30 uur
13.30 tot 17.00 uur. Dinsdags gesloten.

morgen voortaan alleen Cornelisz en zijn collega Van der Dolegen zouden preken, omdat die twee de hoogste collecte opleverden, gaf ze toe. En toen de diaconie ingekapseld werd in een stedelijk netwerk van armenzorg deed ze dat ook. Maar vaak hield ze voet bij stuk.

Christelijk geloof voor Duitsers van minder betekenis

Het blad *Licht und Leben/Der Feste Grund* van de *Evangelische Gesellschaft für Deutschland* van november meldde:

Het christelijk geloof heeft voor de Duitsers sinds 1990 verder aan betekenis ingeboet. Deze tendens komt sterker naar voren in de nieuwe Bondslanden dan in de oude Bondsrepubliek. Dat blijkt uit de meest recente enquêtes. Voor 25 procent van de West Duitsers en voor 12 procent van de Oost Duitsers is 'een leven dat gedragen wordt door het christelijk geloof' bijzonder belangrijk. In 1990 zeiden nog 27 respectievelijk 16 procent van de ondervraagden dit. Volgens de directrice van het onderzoeksinstituut Allensbach aan de Bodensee, Elisabeth Noelle-Neumann, zou men na de val van de muur kunnen verwachten, dat in het Oosten van Duitsland weer meer mensen open zouden staan voor het christelijk denken: 'Maar dat zie je niet; eerder omgekeerd lijkt religiositeit nog terrein verloren te hebben'. Bovenaan de lijst van wensen staan zekerheid en geborgenheid. Die werden door 73 procent van de West- en 78 procent van de Oost Duitsers genoemd. Daarna volgen op gelijke hoogte recht en orde en sociale gerechtigheid (71 procent in het Westen en 77 procent in het Oosten). In de doelen die het nastreven waard zijn komt actieve deelname aan het politieke gebeuren achteraan (13, respectievelijk 11 procent). De politiek is sinds 1990 duidelijk minder aantrekkelijk geworden.

REEDS 140 JAAR

donatus **VERZEKERT**
VERTROUWD

DONATUS,

- is bij uitstek specialist in het verzekeren van kerkelijke eigendommen
- verricht gratis inspecties en taxaties door eigen, speciaal opgeleide bouwkundig experts
- is een non-profit maatschappij. De winst wordt aan de leden/verzekerden uitgekeerd in de vorm van premie-restitutie. (Over de afgelopen 10 jaar gemiddeld 50%!)
- kent op maat gesneden polisvoorwaarden, zoals een extra-kostendekking indien na een schade het gebouw niet meer voor kerkelijke diensten kan worden gebruikt en naar elders moet worden uitgeweken.

Onderlinge Verzekering
Maatschappij Donatus u.a.

Postbus 5055
5201 GB 's-Hertogenbosch

Telefoon 073 - 122166
Telefax 073 - 890365

Vraag vrijblijvend om een offerte of gesprek, ook als u nog elders verzekerd bent. Het verplicht u tot niets.

Alleen? Graag contact? Doe er iets aan!
De **GEREFORMEERDE KORRESPONDENTIE CENTRALE** probeert mensen tot elkaar te brengen voor vriendschap/korrespondentie en huwelijk. Vraag de folder aan: GKC, Postbus 40096, 8004 DB Zwolle. De GKC bemiddelt sinds 1987 binnen de Geref. Kerk Vrijg.

Te koop gevraagd

Theologische boeken 'De Steur'

2e hands boekhandel en antiquariaat gespecialiseerd in theologie
Oudestraat 213, 8261 CM Kampen, tel. 05202-16276

Openingstijden: ma. t/m za. 10.00 tot 12.30 uur
13.30 tot 17.00 uur. Dinsdags gesloten.

UIT DE KERKEN

Bedankt voor Almelo: A.J. van Zijlkom te Goes.

Beroepen te Baflo-Warffum i.c.m. Pieterburen, te Haarlem en Uithuizermeeden, Hoogezand-Sappemeer (2e pred. plaats) en te Zuidhorn (3e pred. plaats): A.A. van Essen, l.l. zendingspredikant te Kalimantan Barat (Indonesië) wonende te Drachten.

Toegelaten tot de dienst des Woords door de classis **Warffum:** G.O. Sander, die het beroep te Kantens heeft aangenomen.

Beroepbaar gesteld door de classis Kampen: P. van den Berg, **Keulsestraat** 11, 8262 TT, a (05202) 25966.

Dr. Wisselink naar Zaïre

Dr. Wisselink, missionair predikant van **Spakenburg-Zuid**, is vrijdag 25 nov. jl. met zijn gezin naar Zaïre vertrokken. Nieuw postadres wordt: P.O. Box 20241, **Kitwe** Zambia. Contactadres in Nederland: Klepperdans 148, 2907 RG Capelle a/d IJssel.

INTREDE

Dr. R.Th. Pos te Zuidhorn deed zondag 6 nov. jl. intrede te Ommen. Bevestiger was ds. H. Geertsma te Zuidhorn. Nieuw adres: Groen van Prinstererlaan 10, 7731 CJ a (05291) 56677.

JUBILEUM

Ds. H.D. van Herksen 45 jaar predikant

Het was zondag 6 nov. jl. vijfenveertig jaar geleden dat ds. H.D. van Herksen te Hardenberg, emeritus-predikant van de **Geref.** Kerk te Heemse, in het ambt bevestigd werd. **Hermannus** Dirk van Herksen werd 10 april 1921 te Twijzel geboren. Hij bezocht het christelijk lyceum in Hardewijk en studeerde aan de Theologische Hogeschool

in Kampen. Op 6 nov. 1949 werd ds. Van Herksen in **Onnen** in het ambt bevestigd. Vandaar vertrok hij in 1953 naar Hilversum. Hij verbond zich in 1966 aan Heemse, waar hij 1 sept. 1986 met emeritaat ging. Ds. Van Herksen was onder meer enige malen afgevaardigde naar de generale synode en lid van het deputaatschap voor radio- en t.v.- uitzendingen.

Ds. D. van Houdt 50 jaar predikant

Vrijdag 4 nov. jl. was het vijftig jaar geleden dat ds. D. van Houdt intrede deed in de kerk van Rotterdam-Zuid. Drie jaar later vertrok hij naar Uithuizermeeden, waar hij op 1 juli 1983 met emeritaat ging. Ds. D. van Houdt werd op 21 sept. 1919 te Rotterdam geboren. Na zijn HBS-opleiding deed hij in 1937 staatsexamen in klassieke talen, waarna hij studeerde aan de Theologische Hogeschool te Kampen. Ds. Van Houdt was afgevaar-

digde naar de generale synodes van Assen 1961, Amersfoort-West 1967 en Hoozevee 1970. Verder was hij onder meer deputaat voor advies over de doop van wettig geadopteerde kinderen 1966-1967 en voor geestelijke verzorging van militairen 1972-1973. Tenslotte verzorgde hij jarenlang de rubriek **Voor de zieken** in het **ND** en haar voorganger, het **Gereformeerd Gezinsblad**.

Onlangs verschenen:

DE ZONDE UIT BEELD

Bijbels schuldbesef en modern levensgevoel. Onder redactie van dr. J.W. Maris en dr. F. van der Pol, f 27,50.

BEUKEL: MET ANDERE OGEN

Over wetenschap en het zoeken naar zin, f 34,90. Dit boek is een vervolg op: **De dingen hebben hun geheim**, gedachten over natuurkunde, mens en God, f 29,90.

Ook hebben we nog enkele complete sets van de Korte Verklaring in 13 delen in voorraad, voor de prijs van f 600,00.

GROENVELD

BOEKEN

Steynlaan 17, 3701 EA Zeist, tel. 03404-22771.

